

DOI: <https://doi.org/10.31392/NZ-npu-144.2019.27>

УДК 378.011.-051:78:37.041

Чжан Тан Лін

ДІАГНОСТИКА РІВНІВ СФОРМОВАНОСТІ КУЛЬТУРИ САМООСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА У ВОКАЛЬНО-ХОРОВОМУ НАВЧАННІ

В статті розглянуто організацію і проведення констатувального експерименту, що визначає вихідний рівень сформованості культури самоосвітньої діяльності студентів-майбутніх вчителів музичного мистецтва. Діагностична методика будується на трьох структурних компонентах культури самоосвітньої діяльності вчителя музичного мистецтва – ціннісно-мотиваційному, когнітивно-операційному, контрольньо-рефлексивному, що виступають в якості критеріїв її сформованості і показників. У статті розглядається діагностичний інструментарій, спрямований на виявлення рівнів сформованості культури самоосвітньої діяльності майбутнього педагога-музиканта в процесі вокально-хорового навчання: високий, середній низький. Розкрито методи діагностичного дослідження: педагогічне спостереження за результатами самостійної роботи студентів; бесіди зі студентами та викладачами; анкетування студентів; творчі завдання.

Ключові слова: діагностичне дослідження, критерії та показники, культура самоосвітньої діяльності, вокально-хорове навчання, майбутній вчитель музичного мистецтва.

Проблема самоосвіти особистості має наукову глибину і ємність, що дозволяє дослідникам протягом тривалого часу вивчати її різні аспекти. Проведений аналіз психолого-педагогічної літератури з проблеми дослідження дозволив виявити інтерес педагогічної науки в області самоосвіти особистості: зокрема, питання самоосвітньої діяльності студентів вищих педагогічних навчальних закладів вивчалися Ф. Гоноболіним, С. Елкановим, І. Наумченко, В. Сластьоніним та ін. В останні десятиліття особливий інтерес викликали дослідження Е. Безденіско, О. Бумагіної, В. Бурак, Н. Верченко, Т. Волобуєвої, С. Гергуль, Я. Вешпінської, І. Жорової, А. Ключко, Т. Кузьмич, Н. Малик, Л. Назаренко, Н. Сидорчук, Є. Яковець та ін., в яких розглядаються умови саморозвитку особистості, шляхи і засоби управління і самоврядування пізнавальною діяльністю, рівні розвитку різних формувань, які утворюються у індивіда в самостійному пізнавальному процесі тощо.

В ході роботи над проблемою самоосвітньої діяльності було встановлено відсутність належної ясності в понятійному апараті самостійної навчальної праці. Це пов'язано з різними дослідницькими напрямками проблеми самоосвітньої діяльності, які складають: сам процес самоосвіти; умови саморозвитку особистості; шляхи і засоби управління і самоврядування самоосвітньою діяльністю; рівні розвитку різних формувань, які утворюються у індивіда в процесі самоосвіти.

Мета статті – висвітлення методики діагностування культури самоосвітньої діяльності студентів – майбутніх вчителів музичного мистецтва.

Експериментальна робота з діагностики вихідного рівня сформованості культури самоосвітньої діяльності охоплювала 397 студентів – майбутніх

учителів музичного мистецтва трьох педагогічних університетів України.

Виходячи із структурних компонентів культури самоосвітньої діяльності, які виступають в якості критеріїв її сформованості (ціннісно-мотиваційного, когнітивно-операційного, контрольного-рефлексивного) і показників, було визначено три рівні сформованості культури самоосвітньої діяльності майбутнього вчителя музичного мистецтва в процесі опанування вокально-хоровими дисциплінами: низький, середній, високий.

Низький рівень:

1) ціннісно-мотиваційний компонент; показники: відсутність розуміння зв'язку самоосвіти з особистими і професійними інтересами; відсутність прагнення до саморозвитку та освоєння новаторського досвіду в музичній педагогіці; відсутність розуміння необхідності володіння методами наукового пізнання; слабо виражене бажання відбутися в професії і завоювати авторитет;

2) когнітивно-операційний компонент; показники: базові знання з вокально-хорових дисциплін безсистемні, носять ізольований характер; відсутність умінь самоосвітньої діяльності: визначення мети, роботи з джерелами інформації, оцінювання інформаційного матеріалу, обробки отриманих результатів; слабо виражене володіння розумовими операціями (аналізом, синтезом, порівнянням, розчленуванням, узагальненням, класифікацією тощо); невміння інтерпретувати вокально-хоровий твір на основі комплексного аналізу; епізодичне застосування базових знань з методики роботи з хором; слабо виражене володіння навичками репетиційної роботи;

3) контрольного-рефлексивний компонент; показники: недостатнє розуміння цілей, ідеалів, смислів, прагнень, необхідних особистості педагога-музиканта; слабо виражене володіння вміннями особистісно-професійного самоаналізу, самооцінки рівня самоосвітньої діяльності в області музичної педагогіки та виконавства; недостатнє володіння механізмами самоконтролю та саморегуляції самоосвітньої діяльності.

Середній рівень:

1) ціннісно-мотиваційний компонент; показники: розуміння зв'язку самоосвіти з особистими і професійними інтересами; нестійка потреба в саморозвитку і освоєнні новаторського досвіду в музичній педагогіці; недостатнє розуміння необхідності володіння методами наукового пізнання; недостатня потреба відбутися в професії і завоювати авторитет;

2) когнітивно-операційний компонент; показники: базові знання з вокально-хорових дисциплін укупі з неусвідомленими міжпредметними зв'язками; скрутне застосування умінь самоосвітньої діяльності: визначення мети, роботи з джерелами інформації, оцінювання інформаційного матеріалу, обробки отриманих результатів; часткове володіння розумовими операціями (аналізом, синтезом, порівнянням, розчленуванням, узагальненням, класифікацією тощо); не яскраво виражене вміння інтерпретації хорового твору на основі комплексного аналізу; застосування базових знань з методики

роботи з хором; не яскраво виражене володіння навичками репетиційної роботи;

3) контрольно-рефлексивний компонент; показники: розуміння цілей, ідеалів, смислів, прагнень, необхідних особистості педагога-музиканта; часткове володіння вміннями особистісно-професійного самоаналізу, самооцінки рівня самоосвітньої діяльності в області музичної педагогіки та виконавства; епізодичний прояв володіння механізмами самоконтролю та саморегуляції самоосвітньої діяльності.

Високий рівень:

1) ціннісно-мотиваційний компонент; показники: установка на зв'язок самоосвіти з особистими і професійними інтересами; мотивована спрямованість на саморозвиток і освоєння новаторського досвіду в музичній педагогіці; розуміння необхідності володіння методами наукового пізнання; прагнення відбутися в професії і завоювати авторитет;

2) когнітивно-операційний компонент; показники: різнобічні знання з вокально-хорових дисциплін в єдності з усвідомленими міжпредметними зв'язками; вільне застосування умінь самоосвітньої діяльності: визначення мети, роботи з джерелами інформації, оцінювання інформаційного матеріалу, обробки отриманих результатів; володіння розумовими операціями (аналізом, синтезом, порівнянням, розчленуванням, узагальненням, класифікацією тощо); вміння інтерпретувати хоровий твір на основі комплексного аналізу; застосовувати базові і додаткові знання з роботи з хором; володіння навичками репетиційної роботи;

3) контрольно-рефлексивний компонент; показники: наявність усвідомлених цілей, ідеалів, смислів, прагнень особистості педагога-музиканта; володіння вміннями особистісно-професійного самоаналізу, самооцінки рівня самоосвітньої діяльності в області музичної педагогіки та виконавства; володіння механізмами самоконтролю та саморегуляції самоосвітньої діяльності.

Для визначення стану проблеми в практиці вищої музично-педагогічної освіти і виявлення вихідного стану сформованості культури самоосвітньої діяльності майбутнього вчителя музичного мистецтва, було запропоновано анкету-опитувальник "Культура самоосвітньої діяльності вчителя музичного мистецтва", в якій за дев'ятибальною шкалою було представлено 40 умінь і якостей особистості, що співвідносилися з трьома компонентами культури самоосвітньої діяльності педагога-музиканта.

Отримані результати дозволили виявити, що найбільш високо студенти оцінюють у себе наявність наступних якостей: "Впевненість в своїх силах", "Незалежність суджень", "Здатність використовувати досвід інших людей", "Здатність до співпраці", "Здатність відстоювати свою точку зору" – 9 балів. Що стосується інших позицій, то вони в тій чи іншій мірі оцінені досить низько, наприклад, "Здатність до самоаналізу і рефлексії" – 3 бали.

Для визначення рівнів сформованості ціннісно мотиваційного компонента культури самоосвітньої діяльності педагога-музиканта у студентів

використовувалась анкета-опитувальник “Мотивація до самоосвітньої діяльності” (автор В. Андрєєв), педагогічне спостереження (в процесі освітньої діяльності, на контрольних заходах, концертних виступах, наукових заходах) і бесіди.

Для відповіді на анкету-опитувальник респондентам було запропоновано 17 питань і чотири варіанти відповідей, що відображають ступінь відносин студента. Аналіз відповідей показав, що більшість студентів займаються самоосвітою “при необхідності” (31,9%); відповідаючи на питання “Чи займаєтесь Ви самоаналізом своєї навчально-професійної діяльності, виявляєте свої сильні і слабкі сторони?”, студенти дали негативну відповідь; 8,5% респондентів вважають свій рівень самоосвітньої культури “Недостатнім для професії педагога-музиканта”. Однак на питання: “Чи подобається Вам професія педагога-музиканта?”, “Чи повинен сучасний учитель постійно удосконалюватися?”, “Чи вважаєте Ви, що вчитель музики – це творча професія?”, – більшість респондентів (95,7%) дали конкретно-стверджувальну відповідь, що свідчить про те, що студенти розуміють об’єктивну необхідність самоосвітньої діяльності. Для достовірності отриманих результатів, на заняттях з вокально-хорових дисциплін нами проводилися бесіди зі студентами, тематика яких перегукувалася з питаннями анкети-опитувальника.

У процесі освітнього процесу на заняттях з дисциплін постановки голосу, хорового класу, диригування, хорознавства здійснювалося педагогічне спостереження за результатами самостійної діяльності студентів. В якості продуктів самоосвітньої діяльності виступали самостійно розучені хорові партії, проаналізовані хорові твори, теми рефератів і доповідей на наукових конференціях. В результаті педагогічного спостереження виявлено, що при самостійній роботі більшість студентів досить формально розучують “текст” вокально-хорових партій, не осмислюючи його з позиції професійного застосування. При виборі тем рефератів і доповідей студенти найчастіше просять педагогів “порекомендувати”, “порадити” теми дослідження, що дозволяє констатувати відсутність сформованої установки на зв’язок самоосвітньої діяльності з особистими і професійними інтересами.

Для діагностики когнітивно-операційного компонента студентам пропонувалося творче завдання “Анотація на хоровий твір” відповідно до плану і вимог по оформленню. Як показали результати, анотації студентів у більшості представлені короткими, описовими характеристиками вокально-хорового твору, виконані формально у вигляді відповідей на питання запропонованого плану, в них відсутній розділ планування репетиційної роботи з хоровим колективом, що вказує на недостатній рівень педагогічних, музичних і спеціальних базових знань; відсутність умінь самоосвітньої діяльності: цілепокладання, роботи з джерелами інформації, оцінювання інформаційного матеріалу, обробки отриманих результатів; недостатнє володіння розумовими операціями (аналізом, синтезом, порівнянням, розчленуванням, узагальненням, класифікацією тощо); відсутністю умінь інтерпретації вокально-хорового твору на основі комплексного аналізу;

відсутністю умінь за визначенням музично-педагогічних проблем і знаходженню способів їх рішення.

Для виявлення застосування результатів самоосвітньої діяльності студентів-музикантів в реальних умовах практики нами було розроблено і запропоновано практичне завдання "Репетиційна робота з хором твором". Кожен студент самостійно здійснював попередню роботу над хором твором, потім в рамках контрольного заходу в умовах репетиційного процесу здійснювалося виконання практичного завдання, яке оцінювалося експертами – викладачами вокально-хорових дисциплін.

Також в рамках когнітивно-операційного компонента студентам було запропоновано творче завдання "Концертне виконання хорового твору". Це завдання виконувалося студентами на заняттях з диригування, далі – в репетиціях з хором. На заключному етапі – концертному виконанні хорового твору проводилася експертна оцінка результату самостійної роботи студентів.

Для визначення ступеню володіння основними регуляторними процесами і регуляторно-особистісними якостями було запропоновано студентам опитувальник "Стиль саморегуляції поведінки – ССП 98", до складу якого увійшло 46 тверджень [4]. Ключ варіантів відповідей цього опитувальника використовувався нами для виявлення рівнів сформованості контрольньо-рефлексивного компонента культури самоосвітньої діяльності педагога-музиканта.

За результатами діагностичного дослідження було з'ясовано, що у досить великої кількості студентів (55,3%) недостатньо розвинена потреба в плануванні власної навчально-професійної діяльності, вони відчують труднощі у визначенні мети і програми дій. Тільки 10,7% опитаних студентів вміють самостійно сформулювати програму дій і коригувати власні дії.

Вищенаведені дані емпірично підтвердили необхідність розробки педагогічних умов і механізмів формування культури самоосвітньої діяльності майбутнього вчителя музичного мистецтва в процесі освоєння вокально-хорових дисциплін.

Використана література :

1. Буряк В. К. Умови та засоби самоосвіти студентів. Вища школа. 2002. № 6. С. 18-29.
2. Вишпінська Я. Роль самоосвіти у професійному становленні вчителя музики. *Вісник Львівського ун-ту*. Львів, 2012. Вип. 28. (Серія "Педагогіка"). С. 43-53.
3. Ключко А. О. Самоосвітня діяльність вчителя як педагогічна проблема [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.narodnaosvita.kiev.ua/Narodna_osvita/vupysku/3/statti/2klochko/klochko.htm.
4. Моросанова В. И., Коноз Е. М. Стилевая саморегуляция поведения человека [Текст]. *Вопросы психологии*. 2000. № 2. С. 118-127.
5. Сидорчук Н. Г. Технологія самоосвітньої діяльності майбутніх педагогів. Технологія формування самоосвітніх умінь майбутніх учителів. *Технології професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів : навчальний посібник*. Житомир : Житомир.держ.пед.ун-тет, 2001. С. 185-224.

References :

- [1] Buriak V. K. Umovy ta zasoby samoosvity studentiv. Vyshcha shkola. 2002. № 6. S. 18-29.

- [2] Vyshpynska Ya. Rol samoosvity u profesiinomu stanovlenni vchytelia muzyky. *Visnyk Lvivskoho un-tu*. Lviv, 2012. Vyp. 28. (Seria "Pedahohika"). S. 43-53.
- [3] Klochko A. O. Samoosvitnia diialnist vchytelia yak pedahohichna problema [Elektronnyi resurs]. Rezhym dostupu: http://www.narodnaosvita.kiev.ua/Narodna_osvita/vupysku/3/statti/2klochko/klochko.htm.
- [4] Morosanova V. I., Konoz E. M. Stilevaya samoregulyaciya povedeniya cheloveka [Tekst]. *Voprosy psihologii*. 2000. № 2. S. 118-127.
- [5] Sydorhuk N. H. Tekhnolohiia samoosvitnoi diialnosti maibutnikh pedahohiv. Tekhnolohiia formuvannia samoosvitnikh umin maibutnikh uchyteliv. *Tekhnolohii profesiino-pedahohichnoi pidhotovky maibutnikh uchyteliv* : navchalnyi posibnyk . Zhytomyr : Zhytomyr.derzh.ped.un-tet, 2001. S. 85-224.

ЧЖАН ТАН ЛИНЬ. Диагностика уровня сформированности культуры самообразовательной деятельности будущих учителей музыкального искусства в вокально-хоровом обучении.

В статье рассмотрено организацию и проведение констатирующего эксперимента, определяющего исходный уровень сформированности культуры самообразовательной деятельности студентов - будущих учителей музыкального искусства. Диагностическая методика строится на трех выделенных автором структурных компонентах культуры самообразовательной деятельности учителя музыкального искусства: ценностно-мотивационном, когнитивно-операционном, контрольно-рефлексивном, которые выступают в качестве критериев и показателей ее сформированности. В статье рассматривается диагностический инструментарий, направленный на выявление уровней сформированности культуры самообразовательной деятельности будущего педагога-музыканта в процессе вокально-хорового обучения: высокий, средний низкий. Раскрыты методы диагностического исследования: педагогическое наблюдение за результатами самостоятельной работы студентов; беседы со студентами и преподавателями; анкетирование студентов; творческие задания.

Ключевые слова: *диагностическое исследование, критерии и показатели, культура самообразовательной деятельности, вокально-хоровое обучение, будущий учитель музыкального искусства.*

ZHANG TANG LIN. Diagnosis of the level of formation of culture of self-educational activity of future teachers of musical art in vocal-choral training.

The article describes the organization and conduct of a stating experiment, which determines the initial level of formation of the culture of self-educational activity of students - future teachers of musical art. The diagnostic methodology is based on three author-selected structural components of the culture of self-educational activity of the teacher of musical art: value-motivational, cognitive-operative, control-reflexive, which act as criteria and indicators of its formation. The article deals with diagnostic tools aimed at identifying the levels of formation of the culture of self-educational activity of the future teacher-musician in the process of vocal-choral training: high, medium low. The methods of diagnostic research are revealed: pedagogical observation of the results of students' independent work; conversations with students and teachers; interviewing students; creative assignments.

Keywords: *diagnostic research, criteria and indicators, culture of self-educational activity, vocal-choral training, future teacher of musical art.*